

---

**Petheő Attila:**

## **Antal Gyula egyházi és társadalmi helytállása a két világháború közötti Léván**

*Abstract: The ecclesiastical and social standing of Gyula Antal in Léva between the two world wars.*

*The life and work of Gyula Antal is a testimony to the resilience of twentieth-century Hungarians in Czechoslovakia. The pastor and later town leader of the minority community of Léva was a figure forgotten by Hungarian historiography. Despite the fact that he made his mark both as a spiritual leader and as a politician in a time when many members of the Hungarian intelligentsia in Upper Hungary chose to flee. Antal's short life between the two world wars shows that with work and the strength of the community, an individual can achieve great things if he stands his ground as a man.*

*Keywords: Gyula Antal, reformed church, Léva, Levice, reformed pastor*

Antal Gyula a Léva melletti Alsószeccsén született 1896-ban. Tizenkét évesen már a Pápai Református Kollégium diákja, ahol közepes tanuló volt, a kollégiumi évkönyvek bejegyzései alapján. A pápai főiskola végzős növendékeként kapott a holland református egyháztól ösztöndíjat Kampenben a református teológiára, ahol szorgalmasan végezte teendőit, és eredményesen zárta a tanévet.<sup>1</sup> 1923-ban a hontfüzesgyarmati református egyház segédlelkésze lett, ahol azonban egy év szabadságot kapott, hogy kampeni másfél éves tanulmányait ne kelljen megszakítania.<sup>2</sup> Ezután, mivel a lévai lelkész helyettesítése nagy gondot jelentett az egyháznak, rendes helyettesként Antalt tették oda. 1924 júniusában vette át Pap Józseftől a lévai egyház iratait, a pénz-

---

<sup>1</sup> Dunántúli Protestáns Lap, 1924. VIII. 24., XXXV. évf. 32-33-34. sz.

<sup>2</sup> A Barsi Református Egyházmegye közgyűlésének jegyzőkönyve, 1921, 1922, 1923, 1924.

Jegyzőkönyv felvéve Léván, 1923. augusztus hó 21-én tartott rendes egyházmegyei közgyűlés alkalmával. 116.p.

táarakat, a kápláni lakot és a lelkészi irodát, sőt még Birtha József, korábbi lévai lelkész ottmaradt ingóságait, benne a leltárba vett könyveivel.<sup>3</sup> Az első presbiteri gyűlést Léván a jegyzőkönyvek szerint 1924. szeptember 7-én elnökölte. Helyettes lelkészként fogadhatta Léván a hollandiai protestánsok küldöttségét Hoestra professzor vezetésével, akiknek az itteni magyarságot ért sérelmekről számolhattak be.<sup>4</sup>

1925 májusában a lévai református egyház lelkészének választotta Antal Gyulát, aki nehéz terhet vett a vállára ezzel, hiszen meg kellett várniuk, amíg az egyház hivatalosan nyugdíjazza az 1919 óta Magyarországon tartózkodó Birtha Józsefet, illetve új lelkészi díjlevelet kellett kiállítaniuk. Az 1925. április végi presbiteri gyűlésen, amikor az esperes lelkészválasztásra való felhívását olvasták, az elnöklő jelezte, hogy Antal Gyula helyettes lelkész meghívására érkezett 220 aláírással ellátott beadvány. A meghívásról név szerint szavazott a presbitérium. A 21 jelenlévő közül ketten nem szavaztak, 11-en a meghívás mellett, míg 8-an a meghívás ellen voksoltak.<sup>5</sup> Az új lelkész nagy lendülettel látott munkához, hiszen egy olyan lévai református gyülekezet pástora lett, ami az 1930-as adatok alapján 1.439 tagot számlált. Léva 12.576 lakosából ekkor 4.974 volt magyar nemzetiségű.<sup>6</sup>

Az új lelkész megválasztására 1925. május 10-én került sor a lévai református templomban. Miután 14 egyháztag titkos szavazást kért, a 209 leadott szavazatból 191 Antalra, míg 18 szavazat ellen érkezett, így a garamvezekényi segédlelkészt lévai lelkésszé választották.<sup>7</sup> An-

<sup>3</sup> A Lévai Református Egyház 1924. június 22-i átadás-átvételi jegyzőkönyve.

<sup>4</sup> A Barsi Református Egyházmegye 1921., 1922., 1923. és 1924. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyvei  
Összeállította: Akúcs Lajos, egyházmegyei egyházi főjegyző, Léva, 1925. 172.p.

<sup>5</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1925. április 29.

<sup>6</sup> MREZSL 91. fond, 10. doboz. Csehszlovákiai református gyülekezetek számszerű vizsgálata 1937-1990, kézirat, összeállította: Nagy Zoltánné, Budapest, 1990. 71. p.

<sup>7</sup> A Lévai Református Egyház lelkészválasztó közgyűlésének jegyzőkönyve. 1925. május 10.

tal, amellet, hogy vitte a gyülekezet ügyeit, még a losonci teológián<sup>8</sup> is tanítani kezdett újszövetségi bibliatudomány tárgyat.<sup>9</sup> Léván, a hittan oktatását is ő végezte a város összes iskolájában, azaz a négy különböző elemi iskolában, az állami polgári iskolában, az állami reál-gimnáziumban, a zárdai polgári leányiskolában, az állami tanítóképzőben, az állami tanítóképzői előkészítőben és a városi iparos tanonciskolában. Ezekbe összesen 130 református növendék járt.<sup>10</sup> 1927-ben ezért már hitoktató segédlelkészt kérvényezett, hiszen ez a munka azért is nagyon fontos, mert nem csupán a református hittan oktatásáról van szó Léván, hanem a nemzet szolgálatáról is. A városban ugyanis egyre több református járt szlovák iskolába, és közülük sok olyan volt már ebben az időben is, akik sem olvasni, sem írni nem tudtak magyarul. Így tehát a református hittantanár lelkész egyszerűen megtanította őket magyarul írni és olvasni is, hogy a leckét el tudják sajátítani.<sup>11</sup>

Az új lelkészt első évei alatt folyamatosan kísérték a Birtha Józseffel fennálló különböző peres ügyek, amelyek elszámolási panaszt, a korábbi lelkész nyugdíjkérelmét, a rendezetlen bérleti ügyeket, a lelkészi szőlő ügyét, illetve rendezetlen hitelügyleteket tárgyaltak. A presbiteri gyűlés kimondta, hogy Birthának az elszámolások szerint nem az egyház tartozik, hanem a volt lelkész adósa tetemes összeggel az egyháznak.<sup>12</sup>

A lelkész által kezdeményezett Protestáns Leányegylet sikeres vállalásos esték rendezésébe fogott, ahol Antal bibliamagyarásokat tar-

<sup>8</sup> A losonci teológiáról részletesebben lásd: SOMOGYI, Alfréd. A Losonci Teológiai Akadémia tudományművelése. In: *Teológiai Fórum*. évf. 8, sz. 1 (2014), 92-125. p. ISSN 1337-6519

<sup>9</sup> Dunántúli Protestáns Lap 1925. IX. 27., XXXVI. évf. 38-39. sz., 121. p.

<sup>10</sup> Barsi Református Egyházmegye 1925., 1926., 1927., 1928. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyve. Szerk.: Akúcs Lajos, egyházmegyei egyházi főjegyző, Léva, 1928. 40. p.

<sup>11</sup> A Barsi Református Egyházmegye 1925., 1926., 1927. és 1928. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyvei. Összeállította: Akúcs Lajos, egyházmegyei egyházi főjegyző. Léva, 1928. 135. p.

<sup>12</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1925. szeptember 26.

tott, kultúrműsort láthatott a nagyérdemű, valamint minden alkalmat felolvasás színesített, ami általában a nők helyzetéről szólt. Ezeken a rendezvényeken sok esetben a lévai evangélikusok képviselői is megjelentek és fel is szólaltak.<sup>13</sup> Ez a csoport volt, amely a protestáns gályarabok emlékének szentelt megemlékezést is megszervezte. A Protestáns Leányegylet karácsonyi bazárok és egyéb gyűjtés segítségével támogatott minden évben több tucat szegény sorsú iskolás gyermeket (1926-ban 40 főt).<sup>14</sup> A lévai gyülekezet belmissziós munkájával került vissza a felvidéki református és magyar élet a térképére. Antal maga nagy szószólója volt az ifjúsággal való foglalatosságnak. Külön kiemelte a presbiterek fontosságát is, akik feladatának és kötelességének tartotta – az egyház kormányzásán és felügyeletén túl – a korábban arrafelé nem honos házilátogatásokat.<sup>15</sup> Egy idő után sikerült néhány vele folyamatosan konfrontálódó presbiterrel is zöld ágra vergődni, akik helyett újakat választott a gyülekezet. Elődjeitől eltérően mind a gyülekezeti, mind a gazdasági ügyekben gyakorlatias volt. Ennek köszönhető az általa szervezett nagyszabású Református Leánykonferencia, ami 1927 augusztusában zajlott Léván, és megkezdte a leánykörök vezetőinek tartott külön vezetőképzővel.<sup>16</sup> Az ötszáz résztvevő az ország minden szegletéből érkezett, a lévaiak pedig felekezettől függetlenül biztosították mindenki szállását. A komáromi után második alkalommal megrendezett konferencia fő üzenetei között a legnagyobb hangsúlyt az anyagiasságban elmerült élet fölé a lelkiiséget építő ideális munka fontossága kapta.<sup>17</sup> A tanácskozáson a reformátusság képviselői mellett vendégként megjelent Bándy Endre barsi evangélikus főesperes is. Az ő személye jelzi, hogy Antal komolyan vette Léván a protestáns szövetséget, hiszen rájött arra, hogy valószínűleg a közös döntések képvisellete sokkal hatékonyabb lehet a város katolikus többségével szemben. Figyelemreméltó és a korábbi lévai református életre nem jellemző, hogy a konferenci-

<sup>13</sup> Prágai Magyar Hírlap, 1926. III. 5., V. évf. 53. sz., 7. p.

<sup>14</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1926. január 10.

<sup>15</sup> Bars, 1926. XI. 28., XLVI. évf. 48. sz., 2. p.

<sup>16</sup> DREL Fond: I.2., 13. doboz, II. Református Leánykonferencia

<sup>17</sup> Prágai Magyar Hírlap, 1927. VIII. 28., VI. évf. 196. (1530.) sz., 5. p.

án, ahol nem hemzsegték a politikai hatalmasságok, a barsi egyházmegyének minden lelkésze megjelent, és nagy számmal vettek részt rajta a tanítók és a presbiterek is. Itt érdemes megjegyezni – ha a más felekezetek közti kapcsolatokat érintjük –, hogy mikor 1926 októberében harangot szentelt a katolikus egyház, felszólalásában Antal elmondta az ünnepségen, hogy közös ügyük a bűn és a hitetlenség elleni harc, de beavatta a hallgatóságot abba, hogy mielőtt a harangot készítették, egyeztettek a katolikusokkal, hogy a két szomszédos harang hangja ne üsse egymást.<sup>18</sup> Szeptemberben újabb megtisztelő vendégdelegációt fogadott a lévai egyház: a presbiteri keresztyén egyházak világszövetsége budapesti kongresszusának angol küldöttei érkeztek Losoncról. A lévai presbitérium nevében Túri Nagy János köszöntötte a bizottságot. Arra a gyakorta ki nem mondott tényre mutatott rá, hogy a református egyház itt egybeforrott a magyar néppel és annak nép sorsával, s azért most, amikor a lévai református egyház presbitériuma nevében üdvözli a vendégeket, vegyék ezt úgy, mintha egész Léva magyar közönsége nevében beszélne.<sup>19</sup> Ez a találkozó is jól mutatja, hogy Antal a lévai református egyház ügyeit az egész felvidéki magyar közösség részévé emelte. Egy hasonlóan nagy volumenű összejövetelnek, az egyházkerületi gyűlésnek 1928-ban újfent a lévai református egyház és Antal Gyula lehetett a házigazdája. Ez az év volt, amikortól Antal Gyula neve felkerült a felvidéki magyar politikai térképre is azzal, hogy a Magyar Nemzeti Párt járási választási listáján a párt jelöltje lett a választásokon.<sup>20</sup> E párt színeiben ettől kezdve minden választáson megmérettette magát, és előszeretettel hívták vezető felvidéki magyar politikusokkal szónokolni a közeli településekre. Személyének sokoldalúságát és egyben kompromisszumkészségét mutatja, hogy a katolikus közösség is hívta a rendezvényeire, ahol szót is adtak neki, mint például az Irgalmas Nővérek Leánynevelő Intézetének százéves jubileumi ünnepségén. Ezek a rendezvények egytől egyig arról tanúskodnak, hogy a lévai magyarság ráeszmélt a tízévnyi kisebbségi sorban töltött idő alatt, hogy csak

<sup>18</sup> Bars, 1926. X. 10., XLVI. évf. 41. sz., 4. p.

<sup>19</sup> Prágai Magyar Hirlap, 1927. IX. 17., VI. évf. 213. (1547.) sz., 3. p.

<sup>20</sup> Prágai Magyar Hirlap, 1928. XI. 15., VII. évf. 261. (1888.) sz., 5. p.

együttműködve, a magyar ügyet a felekezeti szempontok elé helyezve tudnak hatékonyan fellépni.

Antal egyébként más, nem felekezeti társadalmi szervezetekben is szerepet vállalt, így választották meg a Lévai Testnevelési Egylet fegyelmi bizottságába az 1931-es közgyűlésen. Emellett sikeresen járt el az egyház és a lévai takarékpénztár ügyében is, tapasztalva a korábbi eseményeket, amikor minden pénzintézet kényének-kedvének ki voltak téve a lévai egyházépítők. A Lévai Első Bank r. t. pénzintézet és a Barsi Református Egyházmegye közötti megegyezést ő hozta tető alá, és be is terjesztette az egyházmegyei közgyűlésen. Ennek köszönhetően ennél a banknál lettek elhelyezhetők az egyházmegye és a presbitériumok által megszavazott összegek. A Lévai Első Bank garanciát vállalt arra is, hogy ha a Bars megyei 48 egyházközség 2.000 darab részvénnel érdekeltséget vállal az intézetnél, egyelőre egy egyházi és egy világi képviselőjét az igazgatóságba, illetve egy képviselőjét a felügyelőbizottságba bevasztja. A Lévai Első Bank kötelezettséget vállalt arra is, hogy a barsi egyházmegyének és a hozzá tartozó hitközségeknek kölcsönöket folyósít az elhelyezett egyházi hivatalos pénzek, valamint az egyháztagok betétjei összegének erejéig. Ezen felül a pénzintézet kötelezte magát, hogy az éves tiszta nyereségéből a jótékony célra szánt összeg egy részét az egyházmegye által megjelölt célra fordítja majd. A felügyelőbizottságba az egyházmegye Antal Gyulát delegálta,<sup>21</sup> aki azonban sosem helyezte a társadalmi feladatokat az egyház elé. Gazdasági ügyekben is rátermettségéről adott tanúbizonyosságot, amikor a Kálvin Udvar főbérloői feladatait hat évre átvette az egyháztól a presbitérium döntése alapján, vállalva, hogy az eddigi bevételt folyósítja az egyháznak és a többletből az egyház és a maga reprezentációs és adminisztrációs költségeit fedezi, ezzel nem hárít nagyobb terhet a gyülekezetre.<sup>22</sup>

Vezető szerepet játszott az egyházmegyei missziós bizottság munkájában, ilyen minőségében 1931. júliusban volt házigazdája a refor-

<sup>21</sup> A Barsi Református Egyházmegye 1929. és 1930. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyvei. Szerk.: Akúcs Lajos, egyházmegyei egyházi főjegyző. Léva, 1930. 62. p.

<sup>22</sup> A Lévai Református Egyház presbitériumi gyűlésének jegyzőkönyve. 1927. november 19.

mátus egyház tanácstermében szervezett VI. Református Ifjúsági Konferenciának, ahová Szlovenszko, Magyarország és Ruszinszko minden szegletéből érkeztek fiatalok. A konferencia fő célja, hogy a krisztusi gondolatokat eleven, felekezeteken felül álló magyar értékke tegyék.<sup>23</sup> Ennek a fontosságára és az ügy támogatására kéri, és maga mellé állítja a lévai presbitériumot is.<sup>24</sup> Antal, Sörös Bélával és annak maga köré gyűjtött társaival együtt felelősséget érzett aziránt, hogy törődjön a jövő magyar református értelmiségével, és hogy biztos evangéliumi utat mutasson nekik a veszített háborút és a megcsonkítást követő évtizedekben. Ugyanezen év decemberében érkezett el az idő, hogy Balogh Elemér püspök felavatta a Dunáninneri Református Egyházkerület parókiát nyert új lelkészeit a komáromi református templomban, köztük szerepelt Antal Gyula lévai lelkész is. Néhány héttel később a Magyar Nemzeti Párt lévai szervezetének közgyűlését tartották a református egyház tanácstermében, ahol az elnök Bándy Endre evangélikus főesperes mellé társelnökké választották Antal Gyulát és a kiskazda Szabó Dánielt. Egy héttel ezután Jaross Andor tartományi képviselő jelenlétében a körzeti választmány alelnökévé is megválasztották Antalt.<sup>25</sup> Az egyházi tennivalókban sem lankadt közben, mint tapasztalhattuk, illetve a gazdasági ügyekben is otthon volt a fiatal lévai lelkész, például megszervezte az egyházmegyei önszegélyező alapot. Ezt azért látta szükségesnek, mert az egyház régi közalapi és nyugdíjalapi tőkéjének csupán egy eleynyésző töredéke maradt meg, pedig a kettő együtt közel 20 millió koronát tett ki. A célja az volt, hogy a közegyházakat támogassák belőle kölcsönökkel, amit javításra, építésre és a közegyházak felzárkóztatására használhatnának leginkább. Azzal számolt Antal, hogy az önszegélyező alap tőkéjének növekedésével azt nemcsak javítási és építési munkálatokra lehetne fordítani, hanem intézmények felállítására, kül- és belmissziói munkákra, özvegy- és árvaotthonok, menhe-

<sup>23</sup> Prágai Magyar Hirlap, 1931. VI. 3., X. évf. 149. (2666.) sz., 6. p.

<sup>24</sup> A Lévai Református Egyház presbitéri gyűlésének jegyzőkönyve. 1931. május 3.

<sup>25</sup> Prágai Magyar Hirlap, 1932. I. 20., XI. évf. 15. (2828.) sz., 5. p.

lyek felállítására, tanulók segélyezésére is.<sup>26</sup> Arra is kiterjedt a figyelme, hogy amikor a moziban a református iskolások több esetben nekik nem illő filmet néztek, presbiteri rendelkezésben tiltsa meg az iskolának a mozilátogatásokat.<sup>27</sup>

Azt sem szabad elfelejteni az utókornak, hogy Antal Gyula a korábbihoz képest szintén építő lelkész volt, hiszen 1932-ben a református templom mellett fekvő uradalmi telket vásárolták meg épületekkel együtt,<sup>28</sup> majd 1938-ban a Szinai-kertben, az egyház építési területe mellett egy másik telket is megszereztek, amin később a tanítóképző épületeit tudták volna felépíteni.<sup>29</sup> A jegyzőkönyv szerint a lévai református egyház olyan anyagi kondíciókkal bírt ebben az időszakban, hogy a parókia tervezett eladásából befolyt összegből (emeletes épület, lelkészlak és kert árát összesen 235.000 koronában határozta meg a presbitérium<sup>30</sup>) és hitel felvételével meg tudták vásárolni az ingatlant úgy, hogy a fennmaradó bevételeiből a saját kiadásait fedezni tudták és még ezen felül is maradhatott évi 10.000 koronányi mozgótékájuk.<sup>31</sup> 1937-ben eladták az evangélikus egyháznak az új temető területét is, amire nem volt szüksége az egyháznak. A lelkész halálakor készült jegyzőkönyvből kapunk teljes képet az egyház vagyonáról, amit érdemes feljegyezni, hiszen 26,5 ha termőterület és 2,5 ha temető területtel, templommal, lelkészlakkal és hozzá kapcsolódó 3 bérlakással, pincével és borházzal, iskolaépülettel és tanítói lakással, valamint harangozó és dada lakással rendelkezett ebben az időben az egyház.<sup>32</sup> 1930-ban a templom javításához kezdtek hozzá a gyülekezettel. Ekkor kezdenek hozzá az orgona felújításához is, amit az előző lelkész idejében avatott a lévai egyház, de többszöri javításra szorult. Fontosnak tartotta a lévai református temető rendezésének

<sup>26</sup> A Barsi Református Egyházmegye 1933. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyvei. Összeállította: Czeglédy Pál, egyházmegyei aljegyző. Léva, 1933. 55. p.

<sup>27</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1927. november 19.

<sup>28</sup> DREL Fond: I.2., 26. doboz, 984/932. sz. irat

<sup>29</sup> DREL Fond: I.2., 41. doboz, 130/938. sz. irat

<sup>30</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1932. április 3.

<sup>31</sup> A Lévai Református Egyház egyházközségi közgyűlésének jegyzőkönyve. 1932. március 27.

<sup>32</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1938. május 30.

idején, hogy a presbitérium temetőhasználati szabályzatot dolgozzon ki, amit később a közgyűléssel el is fogadtattak.<sup>33</sup> A jegyzőkönyveket olvasva az ember megbizonyosodhat arról, hogy Antal vezetésével jól tervezett munka folyt, hiszen 1930. szeptember 14-re már az orgona avatásának ünnepségét tartotta az egyház.<sup>34</sup> 1934-ben Antal a Barsi Református Egyházmegye Közgyűlés közalapi és nyugdíjügyi bizottságának, missziói bizottságának, segélyosztó bizottságának és építési bizottságának is tagja volt, miközben a lévai egyházban vasárnapi iskolát, bibliakört, ifjúsági egyesületet, leányegyesületet, leányénekkart működtettek. Ezek az egyesületek rendkívül hatékony szociális tevékenységet végeztek, hiszen szegény gyermekekről gondoskodtak, akiket ruhával és könyvekkel láttak el.<sup>35</sup> Az ifjúsági egyesület ezen felül 1929-ben 1.000 koronás alapítványt is tett, amivel az ifjúsági és belmissziós munkát kívánta a későbbiekben segíteni.<sup>36</sup>

Vezetése alatt a lévai egyház kiállt a reformátusa iskola gyarapítása mellett és határozott hangú levelet küldött az iskolaköteles gyermekek szüleinek, amiben leírta, hogy: „*Mindazok, akik református létükre elfeledkeznek arról, hogy nekik elsősorban reformátusnak kell nevelni gyermeiket, azon értéktelen fához hasonlítanak egyházunk szempontjából, amelynek gyümölcse a szomszéd udvarába hull.*”<sup>37</sup> A levél ellen a későbbiekben egy egyháztagnak panaszt emelt, amire válaszul határozottan kéri a beadvány készítőjét, hogy mielőtt még következményei lennének, vegye okulásul az egyház levelét és mérlegelje, mi válik gyermekei javára. Volt, aki a jegyzőkönyv aláírását megtagadta, mondván, hogy a városi zsidó iskolában jobb a tanítás, míg egy presbiter hölgy a férje kicsapongásai okát abban látja, hogy az református iskolába járt. A presbiterek megbotránkoztak ezen.<sup>38</sup> Jutott idejük a lelkes felvetésére a reverzálisok ügyével való foglalkozásra

<sup>33</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1930. március 17.

<sup>34</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1930. szeptember 7.

<sup>35</sup> A Barsi Református Egyházmegye 1934. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyve. Összeállította: Dr. Agyagási Sándor, egyházmegyei e.főjegyző. Léva, 1934. 64. p.

<sup>36</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1929. május 20.

<sup>37</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1929. június 30.

<sup>38</sup> A Lévai Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1929. augusztus 18.

is, hiszen úgy látták, hogy a református-katolikus vegyesházasságokban minden esetben a református hit szenved csorbát. A presbitérium ezért kimondta, hogy minden olyan gyülekezeti tag, aki saját nemeszerinti gyermekét más egyházba kereszteli, azt tekintsék ezentúl olyannak: *„mint aki saját maga szakította le magát eljárásával egyházunk testéről és amelynek mindaddig, amíg hibáját jóvá nem teszik, minden egyházi szertartástól, főképpen az úrvacsorától tiltassanak el, és ne tekintessenek egyházunk tagjainak.”*<sup>39</sup>

1937-ben Antal Gyula indítványozta, hogy Léván építsék fel a református tanítóképzőt.<sup>40</sup> A presbitérium előtt az indoklásában elmondta, hogy ez hasznos lenne a lévai egyház számára. Ehhez az indítványához elviekben hozzájárultak a helyiek és megbízzák a lelkészt, hogy az ügyet úgy képviselje, hogy a lévaiak készek egy megfelelő telket ingyenesen felajánlani a célra, illetve tanterem is a rendelkezésre áll helyben.<sup>41</sup>

Még a halála előtt pár nappal döntéseket hozott, és azon dolgozott, hogy az egyház sérelmeit és kívánságait eljuttassák a köztársasági elnökhöz. Az 1938. májusi közös lelkészi és tanítói értekezleten a levéltervezetben megfogalmazta, hogy az egyházi törvényeket jóvá kell hagyni, az államsegélyeket visszamenőlegesen ki kell utalni, a magyar anyanyelvet tartsák tiszteletben, és tisztes lelkészi fizetés mellett is kardoskodott.<sup>42</sup>

<sup>39</sup> A Lévai Református Egyház presbitéri gyűlésének jegyzőkönyve. 1935. május 11.

<sup>40</sup> Tömösközi Ferenc: A Komáromi Református Koedukált Tanítóképző felállításának rövid története. In: Kováts–Németh Mária: A magyarság megtartó ereje a Kárpát-medencében / Győr: Palatia Nyomda és Kiadó, 2018. - ISBN 978-615-5904-10-3, 105-131. p.

<sup>41</sup> A Lévai Református Egyház presbitéri gyűlésének jegyzőkönyve. 1937. július 25.

<sup>42</sup> A Barsi Református Egyházmegye 1938. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyve. Összeállította: Pap József, egyházmegyei lelkészi aljegyző. Léva, 1938. 74. p.

### A városvezető

Antal Gyula politikai pályája 1928-ban kezdődött. Az a keresztény-nemzeti-konzervatív irányultság, amit mindvégig képviselt, jól látható az egyházi kapcsolatrendszerében is. A korabeli híradásokból úgy tűnik, hogy leghatározottabban Sörös Béla képviselte az egyházban ugyanezt az egyházi és politikai irányt, amin Antal haladt. A nemzeti párt színeiben már szerepelt a lévai járás jelöltlistáján 1928-ban, tulajdonképpen, mint „töltelék” jelölt. A legnagyobb fordulatot az 1932. október 23-ra kiírt községi választás hozta számára Léva városában. A Magyar Nemzeti Párt és az Országos Keresztényszocialista Párt ekkor külön indult a választásokon. A legerősebb polgári párt a lévai városházán a nemzeti párt lett, de rendkívül erős volt a kommunista és a szociáldemokrata ellenzék is. A lévai városvezetést a három magyar párt ragadta a kezébe a zsidó párttal és a Csehszlovák Iparos- és Kereskedőpárttal kompromisszumokat kötve.<sup>43</sup> A városbírói tisztségre eredetileg a magyar pártok a keresztényszocialista Schubert Tódor bankigazgatót jelölték, de őt a bankja, a Lévai Első Takarékbank nem engedte, így Antal Gyulára esett a választás. A két-körös szavazáson Antal Gyula 17 szavazattal szerezte meg a városbírói helyet.<sup>44</sup> Az új városvezetésnek óriási deficittel kellett szembenéznie, illetve arra kellett leginkább törekednie, hogy munkahelyeket biztosítson a városban, valamint erősítse a szociális ellátórendszert.

Antalnak folyamatos problémái adódtak a kommunista képviselőkkel, akik mindent megtettek annak érdekében, hogy az önkormányzati munkát akadályozzák, tüntetéseket is szerveztek a városban. A szociáldemokraták odáig mentek, hogy a felekezeti iskolák városi segélyezését meg akarták állítani. Ez azért is volt veszélyes, mert a felekezeti iskolák többségébe magyar diákok jártak. Antal azonban felkészültségével, válaszaival és érett viselkedésével már néhány hónapnyi városvezetést követően is a legtöbb esetben ura tudott maradni a helyzetnek.<sup>45</sup> Ezekben az időkben Léván közel ezer olyan család élt, akiknek a napi betevő előteremtése is gondot jelentett, a

<sup>43</sup> Prágai Magyar Hirlap, 1932. X. 25., XI. évf. 244. (3057.) sz., 1. p.

<sup>44</sup> Prágai Magyar Hirlap, 1932. XI. 10., XI. évf. 256. (3069.) sz., 5. p.

<sup>45</sup> Prágai Magyar Hirlap, 1933. III. 12., XII. évf. 60. (3170.) sz., 11. p.

város közel 2500 személynek adott segítyt, ahogyan Antal a *Prágai Magyar Hírlap*nak nyilatkozott az ügyben. A munkanélküliség nagyobb részben a földreform végrehajtása után keletkezett, hiszen a szétaprózódott földeken megszűnt a zsellérek munkája, akik kereset reményében betódultak a városba. Mivel ipara Lévának nem volt, ezek az emberek munka nélkül maradtak. A polgármester fő feladata az volt – ahogyan a hivatali ideje alatt vele készült egyetlen nagyinterjú jelzi –, hogy munkát adjon a lakosoknak, fellendítse a kulturális életet, és közben fejlesztéseket is végezzen.<sup>46</sup> Antal ars poeticáját jól jellemzi a szociális érzékenység és a garamszentgyörgyi pártrendezvényen elmondott beszédének vezérfonala, amelyben az egymást felváltó generációk felelősségét és kötelességeit vázolta a magyar nemzet rész felé. Antal döntéseit lokális politikusként is a tettei igazolták. Egyéves munkálkodása alatt a korábban 4 milliós bevétel mellett 6 milliós költségvetéssel gazdálkodó város 1934 tavaszára 9 millió bevételt könyvelhetett el a 9 milliós kiadások mellett. Ezen túl a nemzetiségi jogokra is ügyeltek, hiszen – ahogy a közgyűlésen is kimondták – a városban egy nemzetiség sem érte el az 50%-os arányt, így az ügykezelési és tárgyalási nyelv a szlovák és a magyar maradt. Az államnyelven beérkezett ügyiratokra szlovákul, a magyarul beadottakra magyar nyelven válaszoltak.<sup>47</sup> Nagy sikere volt a lévai magyar politikusoknak az is, hogy az egyesülés előtt álló magyar párt országos, programalkotó közgyűlését a városban tartotta, ahol Antal Gyula olvasta fel a megbetegedett pártvezér, Szent-Iványi József programnyilatkozatát, amivel az országos választási kampányt indították. A járási képviselő-testületbe a lévai lelkészt is beválasztották, de visszalépett, és a helyére mást delegáltak. Ebben az évben a szociáldemokraták, a nemzetiszocialisták és a kommunisták memorandumot tettek a városi tanács elé, amellyel a céljuk az volt, hogy lemondassák a városbírát. A tervüket összekötötték a városi költségvetés megtárgyalásával. A közgyűlés 21 szavazattal 12 ellenében elvetette a bizalmatlansági indítványt. A helyi szlovák pártok célja az volt, hogy a

<sup>46</sup> *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. IV. 6., XII. évf. 81. (3191.) sz., 5. p.

<sup>47</sup> *Prágai Magyar Hírlap*, 1934. IV. 29., XIII. évf. 99. (3430.) sz., 11. p.

városbíró elmozdításával kormánybiztost hozzanak a település vezetésére, aki a csehszlovák kormánypártok akarata szerint irányítaná a várost.<sup>48</sup>

Az 1935-ös esztendő meghatározó beruházásokat hozott a városba a vágóhíd befejezésével, a keramitút átépítésével, az új járásbíróság felépítésével, illetve a kerületi hivatal és a kaszárnya alapkövetelével. Ezek az építkezések növelték a közmunkákban részt vevők számát is. Ezek közül néhány investícióra a városba látogató Ivan Derer igazságügyi miniszter adott garanciát, és a költségek nagy részét a pénzügyminisztérium biztosította.<sup>49</sup> 1936 szeptemberében Edvard Beneš köztársasági elnök Léván járt, a városbíró nem mulasztotta el, hogy beszédében kidomborítsa: az elnök nemzeti kisebbséggel rendelkező városba érkezett, ahol mintaszerű béke és nyugalom uralkodik a nemzetiségek között.<sup>50</sup> Az év végén tárgyalta költségvetést az ellenzéki szlovák pártok is – 1920 óta először – egyhangúlag elfogadták. Olyannyira muníciót jelentett ez az egyesült magyar pártoknak, hogy Antal vezetésével egy rendkívüli képviselő-testületi ülésen egyhangúlag foglaltak állást a lévai gimnáziumban létesítendő magyar osztályok mellett. Az ezzel kapcsolatos memorandum kérdésében meggyeztek, hogy egy pártközi városi küldöttség viszi az iskolaügyi miniszterhez, amely egyúttal kéri a szlovák gimnázium épületének kibővítését is.<sup>51</sup> Áprilisban Antal Gyula vezetésével járt a városi küldöttség a prágai minisztériumban annak érdekében, hogy az 1926-ban véglegesen megszüntetett magyar nyelvű oktatás visszaálljon a lévai gimnáziumban. (Valószínűleg az ügyet erősítendő választották egy májusi díszközgyűlésen Beneš Léva díszpolgárává.) 1936-ban hatalmas magyar felvonulást, gyöngyösbokréta-ünnepséget tartottak a városban majd a következő évben még sosem látott mértékű magyar politikai gyűlést tartott a nemzetrész, amikor az egyesült magyar párt új zászlaját avatták fel több ezer jelenlévő előtt. Antal

<sup>48</sup> Prágai Magyar Hírlap, 1935. XI. 15., XIV. évf. 261. (3813.) sz., 7. p.

<sup>49</sup> Lévai Újság, 1935. III. 6., II. évf. 10. sz., 1. p.

<sup>50</sup> Prágai Magyar Hírlap, 1936. IX. 6., XV. évf. 204. (4053.) sz., 3. p.

<sup>51</sup> Prágai Magyar Hírlap, 1936. XII. 20., XV. évf. 291. (4140.) sz., 7. p.

lelkészként és polgármesterként mondott avatóbeszédet.<sup>52</sup> 1938-ban a *Bars* című lapnak nyilatkozva elmondta, hogy az év a megbékélés esztendeje lesz, és reményét fejezte ki, hogy rendeződik a lévai magyar főgimnázium ügye is.<sup>53</sup>

Halála a felvidéki magyar közösségben és az egyházban váratlanul ért mindenkit. Antal Gyulát 1938 májusában három agyvérzés érte, amelyek közül az utolsó végzetesnek bizonyult. Temetése méltósággal, háromezer ember jelenlétében zajlott. Feleségének és árváinak ellátásáról Sörös püspök levélben értesítette az özvegyet – érdekes kitétele az írásnak –, hogy az állam akkor folyósítja a teljes özvegyi nyugdíjat, a gyermekellátási pótlékot, illetve a gyerekek neveltetési támogatását, ha nem töltenek évi két hónapnál több időt külföldön.<sup>54</sup>

<sup>52</sup> Bars, 1937. X. 10., LVII. évf. 41. sz., 1. p.

<sup>53</sup> Bars, 1938. I. 2., LVIII. évf. 1. sz., 2. p.

<sup>54</sup> DREL Fond: I.2., 42. doboz, 641. sz. irat